

נהמרת יצחק

בסייעתא דשמיא | ראה תשפ"א | גליון מס' 103

כי יהיה כך אביון וכו' לא תאמין את לבבך ולא תקפין את ירך וגו'.

מבואר בפסוק שמי שאינו נותן צדקה עובר בשני לאווין, והנה עוד כתיב **כי פתח תפתח את ירך לו וגו'**, שיש מצות עשה לתת צדקה, ובהמשך הפסוק כתיב **נתון נתן לו ולא ירע לבבך וכו' כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו'**, הרי הוזכר שוב חיוב נתינת הצדקה, ומסיים בפרשה זו **כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך וגו'**, וקמסיים שוב עם המצוה של **פתח תפתח**, ולכאורה צריך ביאור אמאי הוזכר שוב.

איתא בסוכה (כ"ה), דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, והנה עיין במהר"ץ חיות שם שהקשה, לפי שיטת ר' יוסף דסבירא ליה דמי ששומר אבידה הרי הוא כשומר שכר, והטעם הוא משום דבעינדא דקעסיק באבידה הרי הוא עוסק במצוה והעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכגון שבשעה שמטפל באבידה יבוא עני לבקש צדקה, אינו מחויב לתת לו משום שעוסק במצוה, ונמצא שמרויח פרוטה של צדקה משום שהוא שומר האבידה, וכיון שמרויח מחמת היותו שומר אבידה נמצא שהוא שומר שכר, שזהו כשכר על שמירתו, והקשה על זה המהר"ץ חיות, דכל הפטור של עוסק במצוה, הוא רק כשעני עומד לפניו, (עיין תוספות שבועות מ"ד:), והנה הפטור של עוסק במצוה אינו אלא במצות עשה אבל אין שום היתר לעבור על לאו בשעה שעוסק במצוה, וכי תעלה על דעתך שיהא מותר לאכול נבילות בעינדא שהוא מטפל באבידת אחיו, והנה כשעני עומד לפניו יש שני לאווין, חדא הא דכתיב **לא תאמין את לבבך**, ועוד דכתיב **ולא תקפין את ירך**, וכמו שכתבו בתוספות² דאף על גב שאין כופים על המצוות כשמתן שכרה בצידה, מכל מקום במצות צדקה כופים, משום הלאווין שבהם, הרי זה לאו גמור, ואם כן האיך נחשב שמרויח פרוטה הרי עדיין חייב לתת לעני, משום הלאו תעשה, ועיין שם שנשאר בצריך עיון גדול.

א

איתא בבא בתרא (י.), אמר ר' חייא בר אבא ר' יוחנן (רמי) כתיב **לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות** (משלי י"א), וכתיב **לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות** (משלי י'), שתי צדקות הללו למה, אחת שמצילתו ממותה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם, ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם, ההוא דכתיב ביה **עברה**, דכתיב **יום עברה היום ההוא**, ואי זו היא שמצילתו ממותה משונה, נותנה ואינו יודע למי נותנה, עיין שם, ובפשטות משמע שצדקה שמצלת מגיהנם חשובה יותר מצדקה שמצלת ממותה משונה, (ועיין תוספות שם).

והנה עיין בספר חסד לאברהם (מעין שני נהר נ"ג), ומתוך דבריו מבואר שבעצם ישנם שני סוגי צדקה, חדא כשנותן הצדקה בלב שלם מדעתו ומרצונו, אז מצות הצדקה מצילתו מדינה של גיהנם, ויש שאינה מצלת כל כך, וכגון כשנותן צדקה להתכבד בה דרך גאווה או דרך בושה שמתבייש מפני אחרים הנותנים, ואז זכות הצדקה אינה מצילתו אלא ממותה משונה (שזהו צער זמני של שעת המיתה), עיין שם.

ובביאור החילוק נראה, על פי הא דאמרו חז"ל (אבות פרק ד' משנה י"א), רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, וביארו המפרשים דכל פעם שעושה מצוה (או להיפך) בורא מלאך, (וכן הוא במדרש הנעלם רות), וביאר אאמו"ר זללה"ה שכל מלאך שנברא מהמעשים שעשה, המלאך עצמו הוא הנותן השכר או להיפך, וכוחו של המלאך תלוי איך שהפעולה נעשית, שאם ברא מלאך בריא וחזק וכו' היינו שעשה המצוה

פרפראות

ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון, (י"ב ג').

הנה לעיל, סוף פרשת ואתחנן (ז' ה') כתיב **כי אם כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש**, וצריך ביאור דנמצא חילוף לשונות דכאן כתיב לשון שריפה באשירה, ולשון גידוע בפסילים, ושם כתיב בהיפוך באשירה לשון גידוע, ובפסילים לשון שריפה, ומאי שנא.

והנה בספר המצוות להרמב"ם, מצות עשה קפ"ה, כתב וזה לשונו, "היא שציונו לאבד עבודה זרה וכו' בכל מיני האיבוד וההשחתה, בשבירה ושריפה והריסה וחיתוך, כל מין במה שיהיה יותר מופלג ויותר ממהר בהשחתות, והכוונה שלא נניח להם רושם וכו'", וכעין זה כתב בספר החינוך (מצוה תל"ו) וזה לשונו "שנצטוינו לאבד בתי העבודה זרה כולם, בכל מיני איבוד בשברון ובשריפה בהריסה ובכריתה, כל מין במה שראוי לו, כלומר במה שיהיה יותר משחית וממהר בחרבנו, והכוונה שלא נניח רושם לעבודה זרה וכו'", ע"כ.

ומבואר מדבריהם שבמצות איבוד עבודה זרה, ישנם שני דינים, אחד, להשחית החפץ באופן המשחיתו ביותר, ודין נוסף שימהר בהשחתתו, וצריך את שניהם, שיאבדם לגמרי ומה שיותר מהר.

ולכאורה צריך ביאור דמנא נפקא ליה הנך שני ענינים.

והנה הרמב"ם בלשונו הביא שני פסוקים, והוא אמרו יתעלה וכו' **אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וכו'**, (וזה הפסוק כאן בפרשת ראה), ואמר גם כן **מזבחותיהם תתוצו** וכו', (ופסוק זה כתוב לעיל בפרשת ואתחנן), ע"כ, ולכאורה צריך ביאור, לשם מה כתב הרמב"ם 'ואמר גם כן', ומה הוסיף בזה שצייץ גם לפסוק שבפרשת ואתחנן.

והנה אם נדייק בלשון הרמב"ם (וכעין זה בלשון החינוך), נראה שהזכיר ארבעה סוגי איבוד, שברון, שריפה, הריסה, וחיתוך, (כריתה, בלשון החינוך), ולכאורה היינו דילף הנך ארבעה דברים מהנך קראי של פרשת ראה ופרשת ואתחנן, נתיצה, שבירה, שריפה, וגדיעה, (עיין בתרגום אונקלוס²),

(1) לפי מהד' רש"פ.

(2) ותתעוון ית אגוריהון (לשון ליקוט), ותתברון ית קמתהון, ואשיריהון תיקדון בנורא, (שריפה), וצלמי טעותהון תקצצון, (ולכאורה לשון גידוע וחיתוך).

(1) ועי' תוס' בסוכה, ובב"ק (נ"ו:).

(2) ב"ב (ח:), וכתובות (מ"ט:).

ולפי זה מוכח שהרמב"ם הוציא דינו מלשון הפסוק, ומשם למד על אופן האיבוד, ודו"ק.

ולפי זה יש לומר שמזה שבפסוקים הוזכר שריפה וגידוע גם באשירה וגם בפסילים, (ולא כמו מזבח ומצבה, שלא שינה לשונם בשניהם), מוכח שבשניהם שייך שני סוגי איבוד גם שריפה וגם גידוע, ואפשר דלכן שינה הכתוב לומר לך ששניהם שווים³, ומחויב לאבד אשירה ופסילים בשני סוגי איבוד בשריפה וחיתוך.

וביאור החילוק בין שריפה לגידוע, נראה שכשמשחית על ידי שריפה הוא משחיתו לגמרי, דכיון שנעשה אפר אין לו שום תקנה, אבל ההשחתה של גדיעה הוא שכורתו מהר יותר, ואם כן יש לומר שדווקא משום הכי ששינה הכתוב לשונות הללו, וכתבם שני פעמים, מזה גופא למד הנך פרטים של איך צריך לאבד, ביותר מופלג בהשחתה, ויותר מהר, ודו"ק.

***

עשר תעשר, (י"ד כ"ב).

במדרש פליאה (הובא בניצוצי שמשון), הדא הוא דכתיב **אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה**, ע"כ⁴.

ונראה לפרש על פי מה שמצינו לגבי חומר מצות מתנות עניים, שמצד אחד בזכות מה שמקיימים אותו יכול להפך הרעה לטובה, וכמו שפירש רש"י (בפרשת וירא, י"ח ט"ז), שכל 'השקפה' שבמקרא לרעה חוץ **מהשקפה ממעון קדש**, שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים, ע"כ. אמנם מצד שני כשאינו נותן מתנות עניים מצינו שכוחו להיפך, שגורמים רעה לעולם, וכמו ששינו באבות (פרק ה' משנה ח'), שאפילו אם רק מקצתן אינם מעשרים רעב של בצורת באה לעולם, ואם גמרו כולם (חס ושלום) שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה וכו', ועיין רש"י (פרשת נשא, ה' י'), אהא דכתיב **איש את קדשיו**, שמי שמעכב מעשרותיו **לו יהיו** שישאר אצלו המעשר, עיין שם.

והנה כידוע שמידת הרחמים נקראת בחינת ימין ומידת הדין בחינת שמאל, ואם כן יש לפרש הך מדרש פליאה, **עשר תעשר**, **אם השמאל**, אפילו

(3) עי' רש"י (ס"פ מסעי), לגבי בנות צלפחד ששינה הכתוב להודיע שכולן שוות.

(4) ועי' מש"כ שם (בנצ"ש), לפרש ע"פ מה שדרשו עשר בשביל שתתעשר, ודו"ק.

בשלימות, גם המלאך בשלימות, ומלאך כזה יכול לתת שכר בעולם הבא, מה שאין כן אם עשה המצוה או העבירה בלי כונה ובאופן חסר ובלתי שלם, גם המלאך הנברא כך הוא בבריאתו, ואם כן הוא יכול לתת שכר וכו' רק בעולם הזה, ועיין, וכאן נמי יש לומר כן, כשעושה הצדקה בשלימות אז בכוחו להצילו מגיהנם שזה בעולם הבא, שהמצוה שהיה בשלימות שייכת לעולם הבא, מה שאין כן אם אין מעשה הצדקה בשלימות, אם כן חסר בגוף המצוה, ואז גם המלאך אינו בשלימות ואין הוא יכול להציל רק בעולם הזה וממיתה משונה, ודו"ק.

ב

תניא בבא בתרא (י"א.), אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו רבי, פרנסני, אמר לה, העבודה (לשון שבועה), שאין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו, רבי, אם אין אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים, עמד ופרנסה משלו, לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבנו של עולם, אתה אמרת, כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו⁵ (בתמיה), מיד קרעו לו גזר דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו, ע"כ.

והנה הא דהוסיפו דווקא עשרים ושתים שנים, עיין מהרש"א משום שעשרים ושתים שנה נחשב שנים מועטות, וכמו שמצינו אצל רבקה שאמרה ליעקב שיישב אצל לבן ימים אחדים, ופירש רש"י דהיינו מועטים, וישב שם עשרים ושתים שנה, ואם כן מצינו ששנים מועטים היינו עשרים ושתים, עיין שם, ולכאורה משמע, שמפני שטענת המלאכים הייתה שלא ימות בשנים מועטות, משום הכי כנגד זה הוסיפו לו השנים מועטות, ודו"ק.

ולכאורה עדיין צריך ביאור אמאי בעצם הזכירו המלאכים שנים מועטות, וכן צריך ביאור מה המידה כנגד מידה, שמשום שקיים עולם מלא, יזכה להנך עשרים ושתים שנים.

ובשם הגר"א (עיין בקול אליהו), ישנו פירוש נפלא על מה ולמה החשבון הוא עשרים ושתים שנים, וביאר על פי הא דאיתא בסוטה (כ.), שמצינו שזכות תולה שלושה חדשים, ואם כן יוצא, דכאן שהיה זכות לו זכות מצות הצדקה, שנתן לאשה ושבעה בניה, דהיינו שמונה נפשות, שהם זכות של שמונה פעמים מצות צדקה, והנה איתא בבבא בתרא (ט:), שמי שמפייס לעני זכה לאחד עשר ברכות, אם כן כאן שבנימין הצדיק פייס האשה ובניה, אם כן יש שמונה פעם זכות תולה, ואם כן יש כאן אחד עשר ברכות כפול שמונה שזה שמונים ושמונה ברכות, והנה כל אחד מהם גורם זכות של שלושה חדשים, ושמונים ושמונה כפול שלושה זה מאתיים ששים וארבע חדשים (264=3*88), והנה בעשרים שנים ישנם מאתיים ששים וארבע חדשים (22=12/264), ואם כן החשבון של עשרים ושתים שנים זה מדויק הפלא, ע"כ דבריו.

אכן עיין בהערה שם בקול אליהו, שהקשה קושיא אלימתא, דמה שאמרו שיש אחד עשר ברכות זה רק למי שמפייס לבד, ובלי לתת כלל צדקה, וכמבואר בתוספות שם להדיא⁶, אבל הנותן צדקה ומפייס, יש לו שבעה עשר ברכות, ששה של הנתניה ועוד אחד עשר של הפיוס, והנה בנימין הצדיק גם נתן וגם פייס ואם כן היו צריכים להוסיף לו הרבה יותר מעשרים ושתים שנים, שהרי שלושה (חדשים) פעמים שבעה עשר ברכות הם שלושים וארבע שנים.

ועיין שם במגיה לספר קול אליהו שתירץ, שהיו כאן שני דברים, א. שהיה גזר דין מות על בנימין הצדיק, ב. שהוסיפו לו עשרים ושתים שנים, והנה מה שאמרו שנקרע גזר דינו הוא בזכות מצות הצדקה, וחוץ מזה הוסיפו לו עוד עשרים ושתים שנים על הפיוס שפייסה לאשה ובניה, והנה זכות הצדקה עצמה הינה ששה ברכות, ובנימין הצדיק שכבר קיבל שכר זה במה שלא מת במיתה משונה, (ובפשטות הינה מיתה לפני הזמן, ודו"ק), ועוד זכה (בזכות הפיוס) בעוד אחד עשר ברכות, והנה מה שלא קיבל יותר, שהרי כבר קיבל שכר הששה

(3) הנה נראה דאלו המלאכה שהתפללו תפילה זו, הם המלאכים שנבראו ממעשה המצוה, ודו"ק.

(4) ועי' מהרש"א שם.

ברכות בהא שלא מת, עיין שם.

ויוצא מזה שזכות הפיוס גדולה יותר מזכות הנתינה, דבזכות הנתינה קיבל שכר בעולם הזה שלא מת במיתה משונה, אבל בזכות הפיוס שם זה קבלת שכר לעולם הבא,

ונמצא שהפיוס שמפייס לעני הוא יותר בשלימות מעצם הנתינה סתם, והא ראייה שמקבל עליו שכר ששייך לעולם הבא, ואם כן מוכיח שלא היה חסר במצוה והינה מצוה בשלימות, וממילא המלאך הוא גם כן בשלימות.

אכן עדיין צריך ביאור, דהתינוח מה שקיבל שכר על עצם הנתינה, שהועילו לו (לבנימין צדיק) שלא ימות, יש לומר שעצם הנתינה מספיק לזה, ומכיון שמה שניצל ממיתה הוא בעולם הזה, אין צריך יותר מפעולה שאינה בשלימות להצילו ממיתה, וממילא עדיין יכול לקבל שכר על הפיוס, אכן מה שנשאר לבאר הוא, אמאי נחשב הא שניתוסף לו שנים שכר של לעולם הבא, הרי זה גם בעולם הזה.

ונראה שהא שנחשב פרט זה לשכר של עולם הבא, הוא בהקדם מה שצריך לבאר ממתית מתחילים הנך עשרים ושתים שנים, האם מהזמן שהיה אמור למות בסוף ימיו, או מזמן שקם מחליו עכשיו, ומאז נחשב שניתוספו לו עוד עשרים ושתים שנים.

והנה מכיון שאמרו שניתוספו לו, משמע שזה בעצם להוסיף על הקיים ולא מעכשיו, אלא מאותו זמן שהיה אמור לחיות, אם כן ימים אלו שניתוספו לו הם בעצם זמן שלא היה אמור להיות בעולם הזה, ואם כן הם שנים של עולם הבא, מכיון שהם של אחר מיתה, ודו"ק, ואם כן שפיר קאמר ששכר זה הוא על הפיוס, ובא בשלימות, דשייך לעולם הבא, ודו"ק.

ולפי הנזכר, שתלוי אם המצוה היא בשלימות או לא, יתבאר שפיר אמאי אמרו שלהציל ממות הוא בזכות עצם המצוה, שזה בעולם הזה, מפני שבאופן זה הוא מחמת הנתינה לבד, מה שאין כן בהוספת שנים שהם משום הפיוס, שזה בזכות אחד עשר ברכות שעכשיו המצוה בשלימות וממילא שייך לעולם הבא, ודו"ק.

ג

ובזה נראה דיש לבאר הא דכתיב **נתון נתון לו ולא ירע לבבך**, דלכאורה קשה אמאי צריך לכתוב **ולא ירע לבבך**, אלא נראה שמכיון דאיירי בנתינה בלבד ובלי פיוס והרי חסר בהמצוה שאינה בשלימות, ואם כן בהכרח שיש כאן רע לב⁵, ומשום הכי כתיב **נתון נתון**, **נתון** מלא באות ו', ועיין בעל הטורים שפירש שזה מורה שמתברך בששה ברכות, אכן אחר כך כתיב **כי בגלל הדבר הזה יברכך**, ודבר הוא לשון דיבור שהוא בשלימות כתיב **הזה** גימטריא שבעה עשר, פירוש שיש לו כל השבעה עשר ברכות (עיין בקול אליהו),

ונראה דיש להוסיף עוד שמסיפא דקרא ראייה שיש שבעה עשר ברכות, מהמשך הפסוק דכתיב **יברכך הוי"ה אלקיך בכל**, דיש כאן בדיוק שבעה עשר אותיות, (וחכמים הראשונים נקראו סופרים, עיין קידושין ל"א): והיינו דהיכא שמצות צדקה בשלימות יש כאן את כל השבעה עשר ברכות, של הנתינה ושל הפיוס, ודו"ק.

והנה לפי המבואר, דיש שני מדריגות בעשיית המצוה, ושייך לעשות המצוה גם שלא בשלימות, נראה שיש עוד אופן ששייך לעשות המצוה שלא בשלימות, ובהקדם הא דאיתא בספר דרך שיחה (מהגר"ק) שפעם היה אדמו"ר שעשה טי"ש ורצה שיבואו אליו לטי"ש, ואמר הגר"ק שיש חיוב ללכת דהוה כמו סוס לרכוב עליו, ויש כאן חיוב של **די מחסורו אשר יחסר לו**, אכן הגריש"א זצ"ל דחה ראייה זו ואמר שאינו דומה, שדין **אשר יחסר לו** היינו דווקא במי שהוא עני שחייבים לתת לו צדקה, יש כאן חיוב ליתן גם מה שחסר לו במצבו, אבל אין שום חיוב לתת מה שחסר למי שאינו עני כלל, ולמשל אדם עשיר שחסר לו איזה חפץ (כגון סוס), אין כאן דין **אשר יחסר לו**, (ולכאורה דצריך **יחסר לו** - לעני), ואם כן אם אינו בעצם עני ורק חסר פרט מסוים, אין כאן חיוב של **אשר יחסר לו**, ע"כ.

ומתבאר מזה דיש מצוה כללית של צדקה, ובתוך מצוה זו של צדקה ישנם כמה וכמה

(5) אכן עי' מש"כ בפרפראות לבאר באופן אחר, ע"פ הגר"א.

פרפראות/המשך

בזמן שיש מידת הדין (בחנית שמאל), ואימינה, על ידי המעשר גורם שיתהפך למידת הרחמים (בחנית ימין), אבל בזמן שאין נותנים מעשר אז **אם הימין** אפילו בזמן ששולט מידת הרחמים (בחנית ימין), **ואשמאילה**, מה שאינם נותנים מתנות עניים גורם שיתהפך למידת בדין, (בחנית שמאל).

***

נתון נתון לו ולא ירע לבבך בתוך לו, (ט"ו י').

הנה הוזכר בפסוק לשון נתינה כמה פעמים, וכן הפסיק ביניהם במה שכתב **ולא ירע לבבך**.

ובביאור הדבר נראה, על פי מה שכתב הגר"א (הובא בקול אליהו, בפרשה), דאיתא בגמרא שיש ארבע מידות בנותני צדקה, או ששניהם, הנותן והמקבל אינם יודעים, פירוש שהנותן אינו יודע למי נתן, והמקבל אינו יודע ממי קיבל, ואחר כך יש עוד מדריגה שהנותן אינו יודע למי נתן, אבל המקבל יודע ממי קיבל, וכגון ר' אבא שהיה מפשיל לאחריו והעניים היו באים ולוקחים, (עיין כתובות ס"ז:), ויש עוד מדריגה שהנותן יודע למי נתן, אבל המקבל אינו יודע ממי קיבל, וכמו בעובדא דמר עוקבא שנתן לעני והוא לא ידע ממי קיבל, (עיין כתובות ס"ז:), ויש אופן רביעי ששניהם יודעים, שהנותן יודע למי נתן והמקבל יודע ממי קיבל.

ופירוש בזה לשון הפסוק **נתון** ששניהם אינם יודעים⁵, **נתון** מיירי כשהנותן אינו יודע אבל המקבל יודע מי נתן לו, **לו** פירוש שהנותן יודע אבל המקבל אינו יודע, **בתוך לו** פירוש ששניהם יודעים, ע"כ דבריו.

ונראה השתא שלשון הפסוק מדויק, דבאופן שיש מי שאינו יודע בנוגע לנתינה, או הנותן או המקבל, שם יש אפשרות שירע לבבו של הנותן, משום שטבע האדם הוא שרוצה שיכירו לו טובה וכדומה, ואם יש מי שאינו מכיר בנתינה שלו אפשר שירע לבבו בזה, משום הכי קאמר על אלו השלושה **ולא ירע לבבך**, אמנם **בתוך לו**, פירוש כששניהם יודעים, אין שייך לומר שלא ירע לבבו, אכן באופן זה ששניהם יודעים ניתוסף עוד דין שצריך לפייסו לעני בדברים, ופשוט שמצוה זו אינו שייך אלא כששניהם יודעים, דרק באופן זה הוא שייך, ולפי זה מדויק המשך הפסוק **בתוך לו** פירוש באופן ששניהם יודעים, אז **כי בגלל הדבר הזה**, **דבר** לשון דיבור, שמפייסו בדברים, **יברכך ה' אלקיך בכל**. וגו'.

(5) ואפשר דמשו"ה כת' נתון מלא עם אות ו', (עי' בעה"ט), שזה הנתינה הכי מעולה, ועוד אפשר לומר שאות ו' מורה על הגבאי צדקה, ועי' ב"ב (י:), שעל ידי מתן לגבאי צדקה שניהם אינם יודעים, ועי'.

וביום השביעי עצרת לה' אלקיך, (ט"ז ח').

עצרת פירש רש"י בשני אופנים, א. מלשון עצור עצמך מן המלאכה, ב. מלשון כנופיא של מאכל ומשתה וכו', ע"כ.

ונראה לבאר הנך שני פירושים, דהנה במסכת פסחים (ס"ח:) מצינו פלוגתא בין ר' אליעזר ור' יהושע, לפרש הנך שני פסוקים דנראים כסותרים הדדי, דבמקום אחד כתוב **עצרת לה' אלקיך**, ובמקום אחר כתוב **עצרת תהיה לכם**, ור' אליעזר מפרש שיש ברירה או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע סבירא ליה שכל יום טוב צריך שניהם, חציו לה' וחציו לכם, עיין שם.

ומבואר שלכולי עלמא שייך שמחת יום טוב בשני אופנים, לה' ולכם, ונראה שזה השני פירושים שרש"י מפרש מה שכתוב כאן **עצרת** וכו', לפי שני האופנים, דאם הפירוש **עצרת** הוא לה' אלקיך, אם כן מבואר שעצרת מלשון שתעצור עצמך ממלאכה, שזהו לה', ואם הפירוש על **עצרת** הוא לכם, אם כן מבואר עצרת מלשון כנופיא של מאכל ומשתה, שזהו לכם, (עיין ביצה ט"ו:).

***

ושמחת בחגך וגו' **והיית אך שמח**, (ט"ז י"ד - ט"ו).

פירש רש"י **והיית אך שמח**, לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה וכו', ע"כ.

ביאור דבריו, דהא כבר כתיב ברישא דקרא **ושמחת בחגך** ואם כן אמאי איצטריך תו לומר **והיית אך שמח**, אלא שזה הבטחה שאם תקיים **ושמחת בחגך** וכו', אז יש הבטחה של **והיית אך שמח**.

והנה כתבנו מכבר⁶, לבאר לפי זה נוסח תפילת המועדים, 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך כאשר רצית ואמרת לברכנו', 'כאשר רצית' פירוש שנשמח את שלך, 'ואמרת לברכנו' פירוש שתברך אותנו בברכת **והיית אך שמח** שתשמח את שלנו.

ולפי זה גם יתבאר מה שאנו מבקשים 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך' פירוש שאנו רוצים שתתן לנו ברכה כדי שנוכל לשמח ולתת לארבעה שלך, ולכאורה זה מפני שאין לנו מה לתת לעניים, וממילא אנו מבקשים על עצמינו שתתן לנו, ועל ידי זה יהיה לנו ונוכל לתת לשלך, ואז ממילא תברך אותנו בברכת **אך שמח**.

ובביאור הענין שאנו מבקשים קודם על עצמינו שנוכל לתת לארבעה שלך, אפשר על פי מה שכתב המהרש"א (שבת קנ"א:), דאיתא שם, **ונתן לך רחמים ורחמן**, כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, ובמהרש"א שם כתב לבאר על פי זה מה שאומרים בתפילה 'מהר יקדמונו רחמך כי דלונו מאד, פירוש שאף על גב שכדי שנקבל רחמך, צריכים אנו קודם לתת לענים, וכמו שכתוב **ונתן לך רחמים**, שקודם תרחם על הבריות, מכל מקום הרי דלונו מאד, ואין לנו בכלל ממה לתת לעניים, וממילא אנו מבקשים 'מהר יקדמונו רחמך', שקודם אתה תתן לנו כדי שנוכל לתת, 'כי דלונו מאד', ומעצמינו אין לנו מה לתת, עיין שם.

ונראה שזה גם הפירוש כאן, 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך' שקודם תקדים לנו שיהא לנו לתת לעניים, שיהא לנו את ברכת מועדיך, כדי שנוכל לקיים 'כאשר רצית' לתת להם וכו', ואז נזכה אנחנו ל'כאשר אמרת לברכנו', ודו"ק.

(6 בליקוטי נ"י תש"פ).

פרטים שיש לקיים כדי שיהא מצות הצדקה שלימה, וכמו שצריך לפייס העני כדי לקיימה בהידור, כן באופן שאין העני בפניו, יכול לקיים בשלימות, על ידי שנותן ושניהם אינם יודעים וכו'.

ונראה שזה מדויק גם בקרא **לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך כי פתח תפתח את ידך**, והנה עיין רש"י שפירש **לא תאמץ** יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן, לכך נאמר **לא תאמץ**, יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה, לכך נאמר **ולא תקפץ**, עיין שם, ומבואר שמה שכתוב אחר כך **כי פתח תפתח את ידך**, פירושו הוא אלא פתוח תפתח, לא תאמץ ולא תקפוץ רק פתוח תפתח, ובזה תקיים המצות צדקה, ואין זה מצוה בפני עצמה אלא פירוש על המצוה.

ומבואר שהלאו של לא תאמץ ולא תקפוץ הם תנאים במצות צדקה, היינו כשיש לך מצות צדקה אל תצטער האם לקיימה אלא תקיימה.

ולפי זה מתיישב קושיית המהר"ץ חיות כמין חומר, דאם אין מצות צדקה, מאיזה סיבה שהיא, אם כן אין בכלל לאו של לא תקפוץ ולא תאמץ, דרק באופן שיש חיוב מצות צדקה שייכי הני לאווין, ודו"ק.

ואם כן מובן שפיר אמאי פטור ממצות צדקה כשמטפל באבידה, והיינו כיון דאין כאן מצוה, וממילא אין כאן לאו, ודו"ק.

ונראה יותר מזה, דהנה התבאר (עיין תוספות שבועות), דאין שום חיוב רק כשהעני לפניו, ואם אין לפניו עני אינו עובר הלאו, כמבואר לעיל, ואם כן יש לומר כשפטור מן המצוה, מאיזה סיבה שהיא, הרי אין כאן עני לפניו כלל, שגדר עני הוא מי שחייבים לתת לו צדקה, ואם אין כאן עני הרי אי אפשר לעבור הלאו, ודו"ק.

ולפי זה מתבאר גם כן הא דכתיב שני פעמים **פתח תפתח** שקאי על פרטי מצות צדקה, דיש פתוח תפתח שלא יאמץ ולא יקפוץ, וכן יש הפרט של מצות צדקה לבין היכן שמסתפק אם זה די מחסורו או לא, או איזה אופן שיש לו נסיון שיכול להרע לבבו, וכגון שיש צד שאינו רוצה ליתן, גם על זה ישנו ציווי של פתוח תפתח, שיקיים מצות צדקה, ודו"ק.

לע"נ האשה החשובה

הרבנית דבורה בת הרב אליעזר שלמה ע"ה

נלב"ע ר"ח אלול

הונצח ע"י בני משפחתה